

Кізима А. Я.

кандидат економічних наук, доцент, декан факультету фінансів та обліку
Західноукраїнський національний університет

Бутнарь А. В.

здобувач освіти доктора філософії, кафедри аудиту
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна

БАГАТОВИМІРНІСТЬ АУДИТУ: ВИДИ, ЦІЛІ ТА АНАЛІТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Суспільні трансформації, що відбуваються в економічній, соціальній, інституційній та технологічній сферах, суттєво ускладнюють умови функціонування організацій і характер управлінських рішень. Зростання нестабільності зовнішнього середовища, посилення ризиків, ускладнення господарських зв'язків і підвищення вимог до прозорості діяльності зумовлюють потребу в різноманітних інструментах аналізу та контролю. У цих умовах аудит розвивається не як єдина універсальна процедура, а як сукупність різних видів, кожен з яких виконує визначену аналітичну та контрольну функцію.

Багатовимірність аудиту проявляється через існування в практиці різних його видів, орієнтованих на досягнення специфічних цілей управління. В умовах суспільних змін керівництво організацій потребує інформації не лише про фінансові результати діяльності, а й про ефективність управлінських процесів, використання ресурсів, рівень ризиків і відповідність діяльності стратегічним орієнтирам. Задоволення таких різноспрямованих інформаційних потреб зумовлює використання різних видів аудиту, кожен з яких забезпечує аналіз окремих аспектів функціонування організації.

Важливо підкреслити, що поява та поширення різних видів аудиту є відповіддю на ускладнення управлінських завдань і зміну характеру суспільних

відносин. Вони не трансформуються один в одного, а виникають, інституціоналізуються або втрачають актуальність залежно від потреб управління. У цьому контексті аудит доцільно розглядати як систему взаємопов'язаних видів аналітико-контрольної діяльності, що забезпечують комплексне бачення стану організації.

Різні види аудиту відрізняються не лише об'єктами перевірки, а й цільовими орієнтирами та аналітичними можливостями. Фінансовий аудит зосереджений на підтвердженні достовірності фінансової звітності та дотриманні нормативно-правових вимог. Його результати створюють базу для оцінювання фінансового стану організації та рівня фінансових ризиків, що є важливим для прийняття управлінських рішень у нестабільних умовах.

Управлінський аудит орієнтований на оцінювання ефективності управлінських процесів, організаційної структури та системи внутрішнього контролю. Його метою є виявлення управлінських дисбалансів, неефективних процедур і внутрішніх резервів розвитку. Аналітичні можливості управлінського аудиту дозволяють встановити причинно-наслідкові зв'язки між управлінськими рішеннями та результатами діяльності організації, що набуває особливої ваги в умовах суспільних трансформацій.

Окрему групу становлять види аудиту, спрямовані на оцінювання ризиків і відповідності діяльності організації встановленим вимогам. Вони забезпечують ідентифікацію потенційних загроз, аналіз факторів ризику та формування рекомендацій щодо їх мінімізації. У сукупності різні види аудиту створюють інформаційно-аналітичну основу для комплексного управлінського аналізу.

В умовах суспільних трансформацій особливого значення набуває питання співвідношення різних видів аудиту в системі управлінського аналізу. Використання лише одного виду аудиту не дозволяє сформувати повне уявлення про стан організації, оскільки кожен з них охоплює лише окремі аспекти діяльності. Фінансовий аудит зосереджується на результатах, управлінський – на процесах, інші види аудиту – на окремих функціональних або ризикових зонах.

Така обмеженість зумовлює необхідність комплексного підходу до використання аудиторської інформації в управлінні.

Застосування різних видів аудиту в сукупності створює можливості для поглибленого аналізу причин відхилень між запланованими та фактичними результатами діяльності. Аудиторська інформація в цьому випадку використовується не лише для констатації фактів, а й для інтерпретації управлінських рішень, що їх зумовили. Це дозволяє перейти від фрагментарного аналізу окремих показників до системного оцінювання ефективності управління в цілому.

Важливою аналітичною перевагою використання різних видів аудиту є можливість порівняння результатів, отриманих у межах різних аудиторських процедур. Таке порівняння дозволяє виявити суперечності між фінансовими результатами та управлінськими практиками, між формальним дотриманням вимог і фактичною ефективністю управління. У результаті аудит перетворюється на інструмент виявлення глибинних проблем, які не фіксуються традиційними методами аналізу.

У процесі суспільних змін зростає роль аудиту як джерела інформації для оцінювання управлінських альтернатив. Результати різних видів аудиту можуть використовуватися для порівняння можливих сценаріїв розвитку організації, оцінювання ризиків, пов'язаних із реалізацією управлінських рішень, та вибору найбільш обґрунтованих варіантів дій. Це особливо актуально в умовах невизначеності, коли управлінські рішення мають довгострокові соціально-економічні наслідки.

Крім того, використання різних видів аудиту сприяє підвищенню якості внутрішніх управлінських комунікацій. Аудиторські висновки створюють спільне інформаційне поле для керівників різних рівнів, що полегшує узгодження управлінських рішень і зменшує ризик прийняття несистемних або суперечливих дій. У цьому сенсі аудит виконує не лише контрольну, а й координаційну функцію в системі управління організацією.

Наявність різних видів аудиту зумовлює необхідність їх узгодженого використання в системі управління організаціями. Результати фінансового, управлінського та інших видів аудиту не повинні розглядатися ізольовано, оскільки лише їх поєднання дозволяє отримати повне уявлення про стан організації, ефективність управлінських рішень і перспективи розвитку. Саме взаємодія різних видів аудиту формує багатовимірність аудиторського аналізу як інформаційної основи управління.

В умовах суспільних трансформацій така багатовимірність набуває особливої значущості. Зростання складності управлінських процесів і невизначеності зовнішнього середовища потребує використання різних аналітичних інструментів, кожен з яких доповнює інші. Аудит у цьому контексті виступає не окремою процедурою перевірки, а системою взаємопов'язаних видів контролю й аналізу, спрямованих на підтримку управлінських рішень.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що багатовимірність аудиту в умовах суспільних трансформацій проявляється через існування та взаємодію різних його видів, кожен з яких має власне цільове та аналітичне призначення. Такий підхід дозволяє підвищити якість управлінського аналізу та забезпечити більш зважене й адаптивне управління організаціями в сучасному соціально-економічному середовищі.

Список використаних джерел

1. Шалімова Н.С. Розвиток підходів щодо класифікації аудиту. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*. 2008. Вип. 13. С. 305-312. URL: <https://dspace.kntu.kr.ua/items/84042828-c8ca-44a1-bcad-26915164336d>
2. Панасюк В. Цифровізація вітчизняного аудиту: тренди і перспективи. *Інфраструктура ринку*. 2021. № 52. С. 190-194. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2021/52_2021/36.pdf

3. Spira L. F., Page M. Risk management: The reinvention of internal control and the changing role of internal audit. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*. 2003. Vol.16(4). P. 640-661. URL: <https://doi.org/10.1108/09513570310492335>
4. Mujalli A. Factors Affecting the Implementation of Risk-Based Internal Auditing. *Journal of Risk and Financial Management*. 2024. Vol. 17(5). P. 196. URL: <https://doi.org/10.3390/jrfm17050196>